

IPARI NEVELÉS ÉS IPARMŰVÉSZET

**IRTA
KNER IMRE**

**GYOMA, 1919.
SZERZŐ KIADÁSA**

NYOMATOTT KNER IZIDOR KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

A háború utáni új Magyarországnak, de talán az egész művelt világnak egyik legnagyobb, legfontosabb és legégetőbb feladata az ipari termelés újraszervezése.

Ebben a kis írásban teljesen figyelmen kívül fogom hagyni azt a kérdést, hogy ez az újraszervezés kapitalista vagy kommunista alapon történjen-e, s arról sem akarok vitatkozni, hogy melyik alapon lesz az újraszervezés lehetséges. Meggyőződésem az, hogy az életet agyonverni nem lehet s hogy a termelés sokkal hamarabb meg fog indulni, mint ahogy a világ eldöntötte a kapitalizmus vagy kommunizmus kérdését. De amely percben a termelés teljes erővel újra megindul, máris szemben találja magát azokkal a problémákkal, amelyekkel ebben az írásban foglalkozni akarok.

Nem szeretnék teljesen elméleti mezőkön mozogni, és éppen ezért mindent a magyar viszonyokra fogok vonatkoztatni, mint amelyek bennünket leginkább érdekelnek, s ott, ahol a gyakorlati kivihetőség kérdése merül fel, saját mesterségemre, a nyomdászatra fogom gondolataimat alkalmazni. De ezek a gondolatok azonmód átvihetők sok más szakmára is, sőt meggyőződésem szerint a többi szakmák boldogulása is csak azoknak az elveknek a mielőbbi felismerése és sürgős alkalmazása alapján lehetséges, amelyeket ismertetni szándékozom.

Mindenki, aki intenzíven foglalkozott az ipari termeléssel, és a munkaviszonyokat gyakorlatból közelebbről ismeri, évek óta tudja, hogy a legtöbb szakmában, főként azonban azon ipari szakmákban, amelyekben a gépszerű tömegtermelésnek nincs nagyon nagy szerepe, mennyire leromlott a termelés színvonala, mind a mennyiség, mind a minőség tekintetében. Ennek a szinte katasztrofális jelenségnek, amely már háború előtt is sokakat foglalkoztatott, kétféle oka van.

Az egyik ok talán általános, olyan, amelylyel az egész világon számolni kell: és ez a kapitalista termelési mód természete. A kapitalizmus nálunk megszüntette azt a patriarchális szellemet, amely még ezelőtt néhány évvel is a műhelyeket megtöltötte, s kiölte azt, amit én „műhelykulturának” szeretek nevezni.

A másik ok pedig Magyarország speciális betegsége: szegénységünkben folyó kulturátlanságunk. Illetve nem is a kultúra hiánya, hanem az, hogy egész életünk, egész kulturánk tipikus parvenükultúra és parvenüélet. Mindig forszíroztunk bizonyos látszateredményeket, s mindig igyekeztünk legalább a külsőségekben lépést tartani a Nyugattal, de sohasem tudtuk ezt a kulturát kiszélesíteni. Haladásunk olyan volt, mint egy rosszul előkészített frontáttörés. A rohamcsapatok lendülete ellen nem lehetett kifogás sohasem, de nem volt gondunk arra, hogy az akciót kiszélesítsük, hogy komoly kulturát vigyünk ki széles néprétegekbe. Mindig voltak nagy tudósaink és nagy művészeink, s nem volt hiány európai kvalitású szakemberekből, de ezek olyan elenyészően kevesen voltak, olyan messze mögöttük maradt a nagy tömeg, olyan elszigetelt jelenségek maradtak, hogy a közöttük és a nagy átlag – sajnos nagyon alacsony – színvonala közötti tátongó szakadékot csak egy parvenü látszatkultúra tudta áthidalni. Sokan vannak, akik kétségbeeséssel látják már régen, mi az a kulturális táplálék, amelyet nemcsak fogyaszt, de élvez is a magyar közönség, s hogy az igazán komoly törekvéseknek milyen kevés talaja van az országban.

Sokféle oka van ennek a szomorú jelenségnek. Nem utolsó oka a letűnt politikai rendszer is, amely szinte tudatosan és akarva állt eléje minden szabadabb szárnyalású akciónak úgy a kultúrában, mint a termelésben, s amely az életstandard alacsonyosságát mesterségesen tartotta fenn egy kicsiny osztály érdekében és ezzel eleve lehetetlenné tette, hogy egy magasabb színvonalú termelésnek elegendő számú fogyasztótábora támadhasson bent az országban. Pedig az olyan kis nemzet, mint mi, amelynek amellet rokona sincsen Európában, a külső piacokra termelésének csak bizonyos ágaiban számíthat.

Egyik igen fontos oka ennek a nagy bajnak életünk általános tradíciótlansága. Gyökértelenek vagyunk, nem ismerjük, nem szeretjük a multat, és nem is becsüljük meg. Nem akarom itt a konzervativizmus dicséretét zengeni, de tény az, hogy nálunk a fák mindig az égig akarnak nőni. Képtelenek vagyunk egy egészséges haladás egyenletes tempóját felvenni, mert nem érezzük magunk mögött a letűnt generációk munkáját, azt, amit tőlük vettünk át s amelyen tovább kell építenünk. Nem érzélgés az, ha erre hivatkozom, s nem a multakba kapaszkodás. Arról van itten szó, hogy csak az érezheti a munka és a termelés felelősségét a jövő generációval szemben, aki érzi, hogy csak láncszemek vagyunk emberek generációinak sorában, s hogy minden generációnak megvan a maga elvégzendő feladata a földön.

Mindezek az okok általánosításoknak látszanak talán, de ha közelebbről vizsgáljuk a dolgokat, sok mindent megmagyaráznak. Megmagyarázzák azt is, hogy a magyar munkásmozgalom miért ölte ki azokat a szakmai tradíciókat, amelyek külföldön ma is élnek és virágzanak, és egy-egy szakma művelőit, munkást mint munkaadót szeretettel, büszkeséggel és áldozatkészséggel teljes táborrá kapcsolnak össze. Éppen saját mesterségemre kell itt hivatkoznom.

Amíg nálunk az utolsó években az osztályellentét tudatának megerősödése két ellenséges táborra szakította széjjel a nyomdászat művelőit, addig Németországban éppen ezekben az években, amelyeknek békepangása és háborús nyomorusága egyformán sujtotta a németeket, az osztrákokat és bennünket, igen erős mozgalom indult meg nemcsak ennek a szakmának, de minden ipari és iparművészeti szakmának technikai és művészi reorganizációjáért.

Ebben a munkában egyformán kiveszi a részét a munkás és a munkaadó, a betüetsző és betüöntő, a nyomdász és a könyvkötő, a kiadó és az író, a tervező művész és az eladó könyvkereskedő. Mindegyik egyforma szeretettel, egyforma céltudatos energiával, és főként egyforma emberi és művészi felelősségérzettel veszi ki részét a munkából.

Nálunk a fentebb elmondott okokból talán a gazdasági ellentétek sokkal mélyebbek voltak, legalább is sokkal élesebben vágtak az érdekeltek húsába, mint a külföldön. Eddig legalább, a kapitalista termelés idején, az árúkereslet, illetve a fogyasztók igényei is irányították a termelést. Ott, ahol a széles néprétegek egyre emelkedő kulturája egyre magasabb igények alakjában gyakorolta átalakító és fejlesztő hatását a termelésre, szinte természetes, hogy minden nemes törekvésnek erős gyökere eredt a fogyasztó tömegek talajába, s ott persze a termelő munka művészi és emberi élettartalommal tudott válni, meg tudott annak maradni. Nálunk egyrészt hiányzott ez az éltető levegő, másrészt nem értünk rá ezzel foglalkozni, hanem igyekeztünk sokszor válogatatlan eszközökkel a legszükségesebbet megszerezni. Kulturánk gyökértelensége és az ebből folyó termelési amerikanizmus lassanként odajuttatta a közönséget – de fájdalom a termelőt is, – hogy *a minőség iránti érzék teljesen kiveszett és ezért a talminak, az unechtnak olyan áradata árasztja el a piacot* az ipari, művészeti, iparművészeti és irodalmi termelésben, amely mindenkit, aki meg tudta ép minőségérzését őrizni, egyenesen kétségbeejt.

A szellemi és anyagi termelés bajai itt közösek, s amiket itt elpanaszolok, a magyar élet minden jelenségének egyforma bajai. A hozzáértők egyforma kétségbeeséssel állapítják meg ezt a züllést minden téren és minden vonalon.

Hogy milyen katasztrofális következményekkel járhatnak ezek a szomorú jelenségek, azt egyelőre ki sem lehet talán számítani, de a háború befejezésével, a régi állami organizmusok hirtelen felbomlásával bekövetkezett helyzet mindenkit arra kényszerít, hogy megálljon és magában álljon a szakadék szélén, s gondolkozzon a megmenekülés lehetőségén.

Magyarországot a hirtelen előállott helyzet arra kényszeríti, hogy minden erejét megfeszítve a még nálunknál is alacsonyabb kulturális színvonalon álló nemzetiségek fölé emelje magát. Ne

foglalkozzon semmiféle téren az olcsó exportáru előállításával, hanem termelésének minden ágában a komoly minőség szempontjait érvényesítse. A vállalkozási kedv, a dezorganizáció elől való megmenekülés, a látszólagos győzelemmel járó nemzeti lendület, s főként a kezükre jutott nyersanyagforrások lehetővé teszik azt, hogy a körülöttünk államokká szervezkedő nemzetek saját termelésüket hamar megindítsák, s a mi mostani magasabb munkabéreinke amúgy is erősen leszállítják versenyképességünket. Ha mai amerikai felületes tömegtermelésünk színvonalán maradunk, iparunk már előre halálra van ítélve. *Egyetlen életlehetőségünk, éléhez való jogcímünk az lehet a kelet-európai versenyben, ha komoly minőségekkel vehetjük fel a versenyt, ha nemesebb, jobb, művészebb termékeket tudunk szállítani, amelyekért szívesen fizet bárki magasabb árat, mint a tömegcikkekért.*

A kiélezett osztályharc nagy anyagi eredményeket biztosított a munkásnak, általában megszilárdította a munkás existenciáját és annak, ha a bérek egy bizonyos színvonalon felülemelkedtek és meg is maradnak, a mánál távolabb látó üzletember csak örülhet, hiszen ezzel az ipar és a kereskedelem számára új nagy lehetőségek, széles piacok nyílnak meg az ország belsejében, hatalmas új fogyasztótáborokra támaszkodhatunk itthon, a magunk körében is. És nem kell attól sem félnünk, hogy a magas bérek megakadályozzák a mai magas árak csökkenését, mert mindenki, aki a termeléshez közel áll, nagyon jól tudja, hogy a háborús áralakulásnak nemcsak a bértételek emelkedése volt a szabályozója, hanem olyan háborús bajok is, amelyek részben eltűntek, részben a gazdasági élet újraéledésével el fognak tűnni. A magasabb bérek sok szakmában intenzívebb termelésre fogják a kapitalista vállalkozót kényszeríteni, s ezzel a gazdasági élet új rugóivá is válhatnak. Hiszen a háború előtti látszólagos ipari túltermelés és nagy kínálat idején bent az ország legszélesebb tömegei a legtöbb szakma részére egyáltalában nem jöhettek mint fogyasztók tekintetbe.

Mint mondtam tehát, a kiélezett gazdasági harc sok és nagy előnyt vívott ki a munkásnak, de elterelte a munkások, a szakszervezetek és a munkásmozgalmak vezetőinek figyelmét egész sereg olyan problémáról, amelyek pedig éppen a jövő szempontjából rendkívül fontosak.

A műhelyek szelleme háború előtt olyan volt, hogy sok szakmában egyenesen szervezett harcot indítottak a tanoncnevelés ellen, aminek a szakma saját nézőpontjából bizonyosan meg is volt a jogosultsága. De a már felvett tanonc képzése sem történt azzal a patriarchális jóindulattal, azzal a szakma iránti szeretettel, felelősségérzettel, amely a régi műhelyekben otthon volt. Valójában senkit nem lehet ezért felelőssé tenni, sem a mestert, sem a munkást, mert hiszen az okok, amelyek ide vezettek, mindkettőjük hatáskörén kívül feküdtek, legfeljebb annyiban felelősek, amennyiben nem igyekeztek a helyzeten változtatni.

De az eredmény – legalább a nyomdaiparban – az, hogy a legfiatalabb munkásgeneráció óriási és szomorú visszaesést mutat a régebbi munkásgenerációhoz képest, s bizony információim szerint ugyanez a jelenség megvan sok más szakmában is.

És ezen a bajon nagyon nehéz segíteni.

Nem elég az sem, ha ma elhatározzuk, hogy a mai naptól kezdve másként fogjuk az inasokat nevelni. Nem. Itt elveszett értékeket kell újra pótolni. Elveszett a régi műhely-„kulturája”, s ez azt jelenti, hogy elveszett az a sok könyvből meg nem szerezhető apró fogás, amely végeredményében minden szakma, minden mesterség legértékesebb kincsét képezi.

Ezek az apró fogások hosszú évszázadok és sok-sok munkásgeneráció nemes, differenciált munkájának eredményét, az emberiségnek egy-egy szakma terén a mai napig szerzett tapasztalatait, egy-egy szakma legjobb tradícióit jelentik. Elveszésük a termelés rettenetes lezüllesztése, a kultúra leglényegesebb értékeinek elvesztésére kell, hogy vezessen. Azok, akik eddig az állam életét vezették, igen sokszor csak „jogászok”, hivatalnokok, akiknek a termeléshez nem sok közük volt az életben, s nem volt módjuk arra, hogy a veszteséget felismerjék,

megérezzék. Nekik tehát nem is fájhat ez a veszteség úgy, mint nekünk, akik a termelést eddig vezettük és akik ma a termelés újraszervezésének feladata előtt állunk.

Mi voltunk azok, akik a háború alatt a felmentések szigorú kezelése miatt lázongtunk, akik folyton emlegettük azt, hogy a hadsereg nem kíméli a szakembereket, akik folyton sirtunk ez alatt a rettenetes öt év alatt azon a pusztításon, amelyet a háború a legértékesebb munkásanyagban végzett. Sok szakma van, amely szinte minden vezető szakemberét, háború előtti fejlettebb kulturájának hordozóit elvesztette és ma egyszerűen nem képes arra, hogy az új generációt betanítsa, átadja neki azt a tradíciókincset, amelyet elődei rábíztak. A kis részletekbe elmerülő, szeretettel teljes gonddal dolgozó és kísérletező régi iparosszellemnek értékes képviselői veszttek oda a harcterekeken s helyükbe egy olyan generáció lép, amely elfáradt a háborúban, amelyet nem érdekel a munka, s amely nem akarja a munkát élete igazi tartalmává, értelmévé emelni. A gép nem pótolhat mindent, sőt épp a legfontosabbat nem, s *azt az ürt, amelyet egy generációnak elvesztése szakít a termelés fejlődésében, nem tudja áthidalni a tudomány: itt a művészet sokkal termékenyítőbb erőire vár a munka.*

Az európai munkásmozgalom teljesen egyoldalúvá kellett, hogy fejlődjön, amikor gazdasági feladatainak megoldási módjait kereste és ostromolta a régi társadalom bástyáit. Érthető, de meg nem bocsájtható, ha ezeket a problémákat teljesen elejtette, elhanyagolta, sőt talán észre sem vette, de most a tizenkettedik órában, amikor végre a munkás is osztozni akar a termelésért való felelősségben, kötelessége, hogy felismerje a kérdés nagy horderejét, s teljes erejével segítsen a katasztrófa elhárításában.

Sok kiváló és gyakorlati szocialistával beszéltem már erről a dologról, s legtöbbször az a válasza erre, hogy elsősorban a legközvetlenebb és legfontosabb szükségletek kielégítésére kell gondot fordítani, s csak azután gondolhatunk a luxus-igények kielégítésére.

Végzetes tévedés ez!

Hiszen a modern iparművészet régen felismerte azt az igazságot, hogy a legművészebb és a leggazdaságosabb termelés egy és ugyanazon irányban halad. Csak az anyag és technika törvényeinek felismerése, művészi megérzése teszi az iparost képessé arra, hogy mindenkori feladatai legjobb megoldását megtalálja s minden olyan termelés, amely a technika és az anyag természetéből folyó lehetőségekkel s a bennük rejlő korlátokkal nem számol, előbb-utóbb csődöt kell hogy mondjon. Ennek a kérdésnek külföldön nagy-nagy irodalma van ma már, s elég csupán a Deutscher Werkbund példájára hivatkoznom, ha rá akarok mutatni arra, hogy külföldön a dolog technikai, gazdasági és szociális jelentőségét mennyire felismerték és mennyire át tudták már vinni a reális világba.

A ma levegőjében izzik és kavarog a termelés újraszervezésének, a többtermelésnek problémája. A kapitalizmus is tudja, érzi, hogy csak a több és jobb termelés mentheti meg a világot a legrémesebb nyomorúságtól és anarchiától, s a kommunizmusnak is legfőbb célja az, hogy a leggazdaságosabb termeléssel megteremtse a jólét szabadságát.

Nem szabad egy pillanatra sem elfelejteni, hogy ezeknek a törekvéseknek a lehetőségét csak a nagyobb kultúra adja meg. És *ebben az esetben a nagyobb kultúra nem a kiválasztottak és a hivatásos szakemberek magasabb kulturáját jelenti, hanem azt a kulturát, amely minél szélesebb rétegek, lehetőleg minden ember, s főként minden termelő munkás tulajdona.*

Ha azonnal nem is tudjuk lehetővé tenni azt, hogy a kultúra minden eszközét és termékét mindenki közkincsévé tegyük, de legalább is el lehet kezdeni azt, hogy a kulturát minden tanyára és minden munkáslakásba eljuttassuk.

Meg lehet kezdeni ezt a munkát akkor, ha a tömegtermelést megneemesítjük, ha azokat a tömegcikkeket, amelyekre minden embernek egyformán szüksége van, művészivé, széppé,

jóvá alakítjuk. *A tömegtermelés termelvényei a legalkalmasabbak arra, hogy a tömegkultúra hordozóivá legyenek, hogy a kulturát kiválasztottak luxusa helyett a tömegek mindennapi kenyerévé tegyüek.*

Akik ezekkel a kérdésekkel foglalkoznak, nagyon jól tudják azt, hogy ez nem lehetetlen, még csak nem is nehéz, nem is drága, sőt ellenkezőleg! A modern iparművészet elveinek érvényesülése nagyon sok téren óriási anyag- és energiamegtakarítást jelent, a formák megnevesedése sok esetben, sőt a legtöbbször a leegyszerűsödést jelenti a háborúelőtti talmikultúrával szemben és a művészi kifformálás a diszítési eljárásokban a munkamenet és a munkamozzanatok meggyorsulását, számban csökkenését fogja eredményezni.

Csak a magam mesterségéből veszem a példát: egy régi chromo-plakát a 7-9-12 színével annyival drágább, annyival rosszabb, annyival hatástalanabb egy modern, 2-3-4 jó színben nyomott plakátnál, hogy a modern jó munkára való áttérés hallatlan nagy megtakarítást jelent. A háború előtt a litografusnak nem volt érdeke az, hogy erre a megtakarításra a rossz ízlésű megrendelőt figyelmeztesse, de a mai nagy anyaghiány és egyéb technikai nehézségek még azokat is rákényszerítik erre az utra, akik talán azelőtt idegenkedtek tőle.

A talmi, a másnak látszani akaró álművészet és áliparművészet mindig sokkal több munkamenetet, mindig nagyobb anyagpazarlást jelentett, mint a becsületes anyagszerű munka és sokan tapasztalhatták már azt munkaközben iparművészeink közül, hogy milyen nemesítő hatása van bizonyos anyag- vagy technikabeli megszorításoknak.

Sokszorosán bebizonyított tény, hogy a termelés fejlődésének vonala ebbe az irányba mutat. Most tehát csak organizáció kérdése az, hogy ezt a mozgalmat tudatossá tegyüek, kihasználjuk a nagy idők adta lendületet, a termelés kérdései iránt most mutatkozó fokozottabb érdeklődést, s egyrészt jóvátegyüek a multak mulasztásait, másrészt pedig *belevigyüek a tömegtermelésbe a szociális tömegnevelés tendenciáit.* A békeévek munkájának taposómalmában igazán ritkán nyílt alkalm egy-egy nagy elhatározásra, arra, hogy régen berendezett vagy felszerelt iparvállalatok termelésükön változtassanak, vagy nagy kereskedőcégek régen bevezetett típusaikat felfrissítsék. Ma azonban egyrészt a termelőeszközök újra munkaképessé tétele bő és soha újra meg nem nyíló alkalmat ad a termelés más alapon való megszervezésére és a termelés megszűnése lehetővé teszi azt, hogy az újra meginduló kínálat már más árukat hozzon piacra, mint a régi, sokszor megunt, típusokat.

Ipari termelésünk újraszervezése tehát óriási feladatok elé állít bennünket. A termelés újjászervezése, még pedig helyes irányban való szervezése, egyformán fontos érdeke az államnak, az iparnak és a kereskedelemnek, a munkásnak és a munkaadónak, a fogyasztónak és a termelőnek.

Ha ebből a szélesebb látószögéből tekintjük az egész problémát, világosan látjuk, hogy egyrészt szükség van a termelés gazdaságosságára és művésziességére, másrészt *a feladat elvégzésére szakképzett, szakmájának lényegét ismerő munkások és a gyakorlati lehetőségekkel teljesen tisztában levő tervező iparművészek nevelésére, és végül arra, hogy a munkás, az üzem és a tervező iparművész feladataikat teljes egyetértésben és teljes céltudatossággal oldják meg.*

Ez a röpirat csak a munkás- és iparművésznevelés problémájával óhajt egyelőre foglalkozni. Hogy ezt a feladatot hogyan lehetne megoldani, és néhány rövid év alatt a gyakorlatba átvinni, arra nézve alább meg fogom tenni javaslataimat. Ezeket a javaslatokat saját szakmámra, a nyomdászatra vonatkoztatva fogalmaztam meg, de legnagyobb részük azonnal és könnyen alkalmazható minden olyan szakmára, amelyben az iparművészi tevékenységnek tere nyílik.

Azok, akik a külföldi iparművészeti és ipari mozgalmakat csak kissé is ismerik, nagyon jól tudják, hogy sokkal több ilyen szakma van, mint azt itthon Magyarországon képzelik.

Mielőtt azonban rátérnék javaslataimra, meg kell említenem két szorosan idetartozó jelenséget.

Az egyik szomorú jelenség, hogy a magyar közvélemény általában nem veszi komolyan az iparművészetet és nem ismeri fel annak végtelen gazdasági, de főként kulturális fontosságát. Az iparművészet a kultúra egyik legfontosabb tényezője, továbbvivője, fejlesztője, a régi kultúrák eredményeinek őrzője és életbentartója. Pszichológusok és pedagógusok sokszor beszélnek arról, milyen nagy fontossága van annak, hogy a gyermek lehetőleg falun, a természet tel szoros közösségben nevelkedjen, mert ez későbbi fejlődésére döntő befolyással van. És többek között Ernst Mach is rámutat arra, milyen fontos az, hogy a gyermek ne kész játékszerekkel játsszon, hanem maga csinálja és keresse játékszereit. Így ismerkedik meg egyenként a világot alkotó anyagokkal, mindazzal, ami életében körülveszi és a közvetlen tapasztalatból tanulja meg, hogy a kő nehéz, a pehely könnyű, a papírost összehajtani, a fát hasítani s faragni lehet. Óriási ennek a befolyása a gyermek egész szellemi fejlődésére és éppen a háborúban, ahol városi és falusi embereket tarka összevisszaságba kevert össze és dobott folyton változó körülmények közé a sors, mutatkozott meg újra, hogy ennek a tapasztalásokon és közvetlen szemléleten való nevelésnek következtében mennyivel könnyebben tájékozódik ösztönei útján a falusi ember, s mennyivel könnyebben védekezik a természet ellenségességével szemben. A városi ember, akinek tulnyomóan a szellemi munka a kenyeré, egész életében idegen marad bizonyos dolgoktól, mert mindent készen kap, úgy az anyagi, mint a szellemi „nyersanyag” feldolgozva kerül eléje és elfogad mindent úgy, amint van, anélkül, hogy a dolgokat ősállapotukban ismerné.

Ha nem változtatjuk meg az ipari termelésnek és az iparművészetnek mostani viszonyát, az egész ipar ugyanebbe a helyzetbe kerülne.

Az egyre jobban térthódító munkamegosztás lassanként oda juttatna bennünket, hogy elveszítenénk a nyersanyagokkal és a technikával szembeni elfogulatlanságunkat, friss alakító és kitaláló képességünket, mert a legjobb szakmunkás is csak egyféle anyagot, vagy egyféle munkát ismerhet tökéletesen. Az iparművész hivatása az, hogy a folytonos egyfajta termelőmunka taposómalmán kívül állva új és új invenciót merítsen az anyag és a technika kutatásából, a vele való ismerkedésből, új és új ötletekkel, elmélyedő kísérletekkel igyekezzen a lélektelenség felé hajló tömegmunkát felfrissíteni, annak új lehetőségeket teremteni és az egyre felmerülő új technikák és új nyersanyagok művészi kifejezési lehetőségeit megismerni.

Az iparművészet nagy jelentőségét bele kell vinni a köztudatba és új megbecsüléshez kell juttatni. Ő van hivatva arra is, hogy a közönség elveszett minőségérzését újra feltámassza, megtanítsa bennünket arra, hogy a jót a rossztól megkülönböztessük, hogy minden talmit, hazugon csillogót azonnal felismerjünk.

A másik szomorú jelenség, amelyre rá kell mutatnom, az, hogy általános kulturális és gazdasági nyomorúságunk következtében iparművészetünk is lezüllött. Sok kitűnő és tehetséges iparművésznünk mellett, akiket büszkén állíthatunk Európa nagy iparművészei mellé, sokan vannak azok, akik csak papíron terveznek, akik elvesztették az étellel, a termeléssel való kapcsolatukat. Nem ismerik az anyagot, nem ismerik a technikát, s ha valaha szépen indultak is el, háború előtti szegényes termelésünk, és a fogyasztás kisigényűsége miatt nem tudtak az iparban elhelyezkedni. Ennek a technikától és az anyagtól való mindig nagyobb eltávolodás lett a következménye, s egyre nehezebb és nehezebb lett a terveket a valóságba átültetni.

Különösen siralmasan mutatkozik ez grafikai művészetünkben. A „nagy” grafika, az art pour l’art grafika terén kiváló művészeink vannak s emlékezetes, hogy a kis, de válogatott magyar kollekció milyen nagy sikert aratott az 1914-iki leipzigi grafikai kiállításon, ahol pedig a grafikai művészeti csoport maga 4000 különféle grafikai műlapot állított ki a világ minden nemzetének művészeitől.

De az alkalmazott grafika terén annál siralmasabbak az állapotok. Nehány plakátnagyiparostól eltekintve grafikusaink alig ismerik a tömegprodukció technikai lehetőségeit. Sok frissességgel, s főként impresszionisztikus hatásokkal megcsinált rajzaik élclapjainkban és ritka illusztrált könyveinkben olyan nyomoruságosan hatnak, hogy egyenesen érthetetlen, hogy nem lázadoznak maguk a művészek ez ellen. Ennek oka főként az, hogy a rajzok nem a reprodukció lehetőségeiben vannak elgondolva, nem mélyednek el rajzolóink ezekbe a lehetőségekbe s nem keresik a nyomdászszal a kapcsolatot, nem igyekeznek a reprodukálás technikáját megismerni. A Simplicissimus nagy és világhírű rajzolói óráig veszekszenek a gépmesterrel, míg meg tudják keverni azt az árnyalatot, amelyben rajzaikat elgondolták, s a mi rajzolóink nem törődnek azzal, ha a színes élclapokban megjelenő rajzaikban az egyes színek határai között másfél-két milliméteres a rajzot egészen eltorzító hézagok mutatkoznak.

Akinek sokszor volt alkalma rajzokat reprodukáltatni, tudja, hogy a külföldi illusztrátorok annyira tisztában vannak a technika lehetőségeivel, hogy rajzaik nyomtatásban sokkal jobban hatnak, mint eredetiben, míg a magyar illusztrátorok és grafikusok rajzai hatásuknak legalább felét elveszítik a kivitelben.

Németországban a nyomdászat utolsó nagy fellendülését nem is annyira a nyomdászok indították meg, mint néhány kitűnő író és művész, akik a régi szép könyvek tradícióit akarták felébreszteni és belevinni az új évszázad géppel készített tömegkönyveibe. A nyomdászat ott egyrészt meg tudta őrizni nemes tradícióit és ezzel teljesítőkéességének és őszinte technikai szoliditásának legmagasabb fokát, s ugyanakkor meg tudta találni a kapcsolatot a hirtelen hatalmas lendületet vett modern iparművészeti mozgalommal. Ennek az eredménye nemcsak a német nyomdászat nagy versenyképessége lett, de az is, hogy a német nyomdászat tökéletes kifejező eszköze a német irodalom, tudomány és művészet mondanivalóinak és olyan hatalmas tömegnevelő erő, amely nélkül a németek sohasem juthattak volna el kulturájuknak arra a fokára, amelyre eljutottak.

De a termelés többi ágaiban is ugyanez az eset. Mivel a német ipar és a német iparművészet hamar felismerték a fejlődés tendenciáját, hamar össze tudtak fogni közös munkára, tudatossá tudták tenni úgy a munkásban mint a tervező iparművészen és a vállalkozóban a közös célt és közös utat, s az utolsó években a német iparművészet – sajátosan német hibái mellett is, – egyik diadalát a másik után érte el a nemzetközi kiállításokon és a világpiacon.

Nekünk is első feladatunk tehát az lesz, hogy megteremtsük azt a szakképzett és munkáját szerető munkásgárdát, amely nélkül a jövő munkáját elvégezni nem tudjuk, megnevelni a jövő iparművészeket, akik nemcsak meg tudnak egy egyéni magyar iparművészetet teremteni és ezzel fel tudják venni a versenyt a hatalmas német iparművészettel, amely óriási importtal fog bennünket feltámadása után elárasztani, hanem meg tudják találni a kapcsolatot a munkással, a gyárral és az üzemmellel is, és céltudatos munkával tudják a termelés fejlesztésének, a haladásnak ügyét is szolgálni.

Első és legfontosabb feladat ezen a téren az inasnevelés újjászervezése.

A vas- és fémiparban, és azokban a „nagy” szakmákban, ahol legalább egyelőre és látszólag nincsen szükség művészi képzettségre, a szakmák centralizált szervezete mellett könnyű a tanonckérdést megoldani.

Annál nehezebbnek látszik a kérdés megoldása olyan szakmákban, – mint például a nyomdászat, – amelynek szervezete természetesen decentralizált és a trösztöszerű megművelésre alkalmatlanabb. Éppen azok a szakmák ilyenek, amelyekben az iparművészetnek elsősorban kell érvényesülnie, s amelyeknek inasnevelése eddig is a legrosszabb volt.

A fővárosban magában vannak ugyan szakirányú inasiskolák, de bátran el lehet mondani, hogy működésüknek eddig még a szakmában semmiféle látszatja nincsen. Ez szinte természetes is, mert a szakirányú tanonciskolák működése alig tud kapcsolatot tartani ma a műhelyben végzett munkával, s ezt nem is lesz lehetséges megoldani. A tanonc munkaideje ma annyi, mint a felnőtt munkásé, s ezen a munkaidőn felül kellene még az iskolát is látogatnia. A műhelyekben semmi nem történik, talán egynehány üzemet kivéve, abban az irányban, hogy a tanonc szakmáját szerető, értő munkássá legyen, a szakirányú iskolákban pedig a legjobb elméleti oktatás is csak elméleti oktatás maradhat.

A vidéken persze a szakirányú tanoncoktatás kérdése megoldhatatlan marad. Itt még ma se sokkal jobb a helyzet, mint azelőtt, amikor egyes ipartestületek még vizsgáztatták a felszabaduló tanoncot és a vizsgán derék és kitűnően képzett asztalos, mézeskalácsos, cipész és szabómesterek mondtak ítéletet a felszabaduló nyomdászifjú szakképzettsége felett. Ezen a dolog természete szerint nem is lehet segíteni. És ha lehetne is segíteni Szegeden, Aradon, Temesváron vagy Pozsonyban, a nagy nyomdászvárosokban, nem lehet segíteni Jászárokszálláson, vagy Kiskunfélegyházán, ahol a műhelyek színvonala amúgy sem magas, s ahol a tanonc sokszor régi és elavult munkaeszközök és egyhangu, érdektelen munkák között meg kell hogy unja mesterségét mire felszabadul.

Pedig a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Szakegyesülete legutolsó statisztikája szerint az összes nyomdásztanoncok száma 1918-ban Budapesten 190 volt, míg a vidéki nyomdáknak összesen 684 tanonc volt alkalmazásban. A háború előtt 1914-ben a tanoncok száma Budapesten 558 volt, a vidéken pedig 1468.

A szakirányú tanoncoktatás problémája nagyobbik részében tehát a tanonciskolák révén nem oldható meg, mert a tanonciskola vidéken csak általános tudnivalókra szorítkozhatik, adhat bizonyos gazdasági ismereteket, fejlesztheti a tanonc ízlését, általános tudását, ha jó a tanonciskola, de éppen a szakképzés terén nem tehet semmit.

És éppen azokon a helyeken a legtehetetlenebb a tanonciskola, ott adhat a tanoncnak legkevesebbet, ahol a legszegényebb nyomdák vannak, ahol tehát a tanoncnevelést leginkább űzik és ahol a tanonc a műhelyekben is a legkevesebbet tanulhat. Viszont ezeken a helyeken használják ki legjobban a tanonc munkaerejét is, tehát itt szorítják legjobban produktív munkára, anélkül azonban, hogy az ismeretek megfelelő fokára el tudnák juttatni őket.

Hogy a vidéki tanonciskola nem tudja feladatait teljesíteni, annak többféle oka van. Legelsősorban az, hogy felekezeti elemi iskoláink színvonala megdöbbentően alacsony. A tanonciskola legfeljebb a rajzoktatásban megy túl valamivel az elemi iskolai anyagon; ellenben a három esztendő legnagyobb és legértékesebb részét azzal kell eltöltenie, hogy az elemi iskolában meg nem tanult anyagot újra elővegye és ismétlés útján valahogy megtanítsa. Ott, ahol állami népiskolák vannak, valamivel jobb a helyzet. Most végre a forradalom után remélhető, hogy népiskoláink színvonala rohamosan javulni fog és akkor a tanonciskola is tulmehet a népiskolai tananyag ismétlésén, s általános ipari tudnivalókat is felöllehet. Szakirányú tanonciskolák létesítése azonban még ebben az esetben is lehetetlen a vidéken, mert egy-egy szakmának csak a legnagyobb vidéki városokban és csak néhány szakmánál van annyi tanonca, hogy egy külön szakirányú iskola felállítható lenne.

Az általános iparostanonciskola eredményes működésének is első feltétele azonban a komoly, modern és jó népiskola, de ezenfelül még más akadályokat is el kell hárítani. Ma általában

heti 6 óra jut egy-egy tanulóra. Két estén 2-2 óra és a vasárnap délelőtti 2 óra, amely legtöbb helyen részben a vallásoktatásra jut. Ezeknek az óráknak a száma feltétlenül szaporítandó és amellet az oktatás a nappali órákra teendő át. Serdülő gyermektől nem várhatja el senki azt, hogy napi 8-10 órai munka után, amely sok helyen a korai hajnali órákban kezdődik, még a tanításra is bírjon figyelni. Ezenfelül az esti órákban a tanoncok nehezen ellenőrizhetők, s nehezen fegyelmezhetők. Minden mesternek bele kell törődnie abba, hogy hetenként három délutánon két-két órára tanonciskolát kell látogatnia a tanoncnak, s ennek a keresztülvitele rendeleti uton máról holnapra keresztülvihető.

Ha a tanonc későn iratkozott be a tanonciskolába, s a harmadik osztály elvégzése előtt felszabadul, akkor egyszerűen beszünteti az iskolába járást, úgy, hogy a harmadik osztályba járók nagyrésze már évközben kimarad és nem is vizsgázik!

Tudomásom szerint ezeket a követeléseket már régen hangoztatja az iparostanonciskolai tanítóság, és maguk a régi kormányok foglalkoztak egy ilyen irányú törvénytervezet előkészítésével. Ugyancsak az iparostanonciskolai tanítók követelése az is, hogy a tanonc olyan életkorban vétessék fel, hogy a három tanonciskolai tanévet bevégezhesse és felszabadulása előtt ne csak gyakorlati, de tanonciskolai vizsgát is kelljen tennie. Valamint régen követelik a szakemberek az *óradijas tanítók rendszerének eltörlését és helyükbe megfelelő szakképzettségű tanonciskolai tanítói állások rendszeresítését*. Mindezek olyan követelések, amelyek teljesítése ellen senki komoly ellenvetést nem tehet és már régen törvénytényé kellett volna válniuk, ha a régi rendszernek a közjogi viták üres parlamenti játéka fontosabb nem lett volna.

Mindezen követelések teljesítése elsőrendű és nagy fontosságu érdek s mindenkinek, akinek a termeléshez köze van, sürgetnie kell ezeknek a reformoknak a keresztülvitelét. De még ezeknek azonnali keresztülvitele is csak annyit jelentene, hogy az iparostanonciskolák végre hasznos munkát végezhetnének az általános iparosnevelés terén.

A szakmák szerinti alapos szakképzés feladata még ebben az esetben is megoldatlan maradna.

Világos ugyanis, hogy a mostani munkásgeneráció, amely legjobbjainak nagyrésztét elveszítette és megcsappant tetterővel és munkakedvvel lát a háború szenvedései után újra munkához, nem tudja az eddigi „gyakorlati” módszer mellett a jövő munkásgenerációt megnevelni. Itt tehát sürgős, céltudatos beavatkozásra van szükség.

Elsősorban szükséges két olyan intézkedés megtétele, amelyek a külföldön már régen megvannak, s amelyek bevezetése komoly ellenvetéssel semmiféle szempontból nem találkozhat.

1. Rendelettel kell szabályozni a mesterek tanonctartási jogát olyan módon, hogy tanoncot csakis az a mester tarthat, aki maga is tanult szakember, vagy szakember üzletvezetőt tart. Azok a más szakmából került tisztán kapitalista vállalkozók, akik egy-egy kisebb vagy nagyobb üzemet magukhoz kaparitanak s a szakmához semmi közük nincsen, tanoncot tehát ne tarthassanak.

2. Rendelettel kell szabályozni a felszabaduláskor teendő gyakorlati szakvizsga módját és ki kell mondani, hogy aki a tanonciskolai vizsga mellett a gyakorlati szakvizsgát is nem állja meg, bizonyos időre visszavethető és új vizsgára utalható legyen. A mai tanoncnemzedék a háború meglazult erkölcsi között úgy nőtt fel, hogy jórészt nem ismerte a családi és szülői fegyelmet. Egész életünk komolytalansága elijesztő eseteket produkál ezen a téren és a mai állapotok mellett bárkit, aki egy bizonyos időt eltöltött, fel kell szabadítani, ha semmit nem sikerült is beleverni. Ha mégis számolnia kell a tanoncnak azzal, hogy bizonyos minimumot tudnia kell, mert másképp tanulóideje meghosszabbíttatik, bizonyos kényszer szorítja legalább ezen tisztességes minimum megtanulására. A visszavetett tanuló esetleg, mint ez Németországban szokás volt, más üzemben tölthetne el néhány hónapot, aminek sokféle jó hatása van.

De ezekkel a rendeletekkel még csak kevés és féleredmény volna biztosítható.

A legfontosabb egy egységes és céltudatos ipari tanonc-, munkás és iparművészképzési akció lenne, amelynek a nagy általános célokat kellene szemelőtt tartania, s amely a jövő fejlődés garanciáit is magában hordaná.

Egy ilyen akció csakis három fokon és centralisztikus szervezettel oldható meg.

Első fokon fel kellene karolnia a tanoncok képzését, második fokon a munkások továbbképzését, harmadik fokon pedig végül az iparművészek képzését és nevelését.

Az első fokú tanonciskola hatásköre – bár az iskola a központban működne, – kiterjedne az egész országra, s működésénél a termelés mindhárom tényezőjének, a szakszervezeteknek, a munkaadóknak és az államnak fontos és nagy munkát kellene vállalnia.

Fel kellene állítani Budapesten egy központi nyomdásztanonciskolát, amely internátussal lenne kapcsolatos. Az iskolát az állam tartaná fenn, s ő gondoskodna a taneszközökről, az oktatásról.

Az internátus a vidékiek számára lenne szükséges. Minden mester, aki tanoncot vesz fel, köteleztetnék arra, hogy a tanuló utolsó tanulóévében fedezi a tanonc három vagy négy havi internátusi eltartásának költségeit. Ezek a költségek megfelelő állami vezetés mellett nem olyan nagyok, hogy azt minden még olyan kis üzem is el ne vállalhatná, ha egy komoly tanoncképzés a tanonc munkaképességének az utolsó időkben való jobb felhasználását számára lehetővé teszi. A tanfolyamok ősszel és tavasszal tartatnának meg és arra az üzemek aszerint küldhetnék fel a tanoncokat, ahogy munkaidényük megengedi, azaz: vagy ősszel, vagy tavasszal.

A szakszervezetekre rendkívüli fontosságú feladat hárulna a tanoncképzés terén: a központi szakszervezetnek kellene elvállalni azt a feladatot, hogy a néhány hónapra Budapestre, az internátusba, kerülő tapasztalatlan, sokféle új benyomásnak és kísértésnek kitett vidéki tanoncok fegyelmezését és osztálytudatos, törekvő és komoly munkássá való nevelését ez alatt a néhány hónap alatt végezze. Ennek a feladatnak komoly és alapos elvégzése rendkívül nagy jelentőségű lenne az egész jövő munkásgenerációra.

Végül az államra hárulna az iskola fenntartása és a tanítás vezetése. A berendezés és felszerelés körül, amint ezt eddig mindig tapasztaltuk, az állam számíthat a szakma bőkezű áldozatkészségére.

Maga a tanítás műhelyszerű lenne, amely a gyakorlati oktatást megfelelő módon kapcsolja össze az elméleti oktatással. A gyakorlati oktatás célja ne legyen az, hogy széleskörű művészi feladatokat vigyen bele a tanoncnevelésbe, hanem csak az, hogy komoly, de annál alaposabb mesterségbeli tudást adjon, s azt, amit a tanonc a műhelyben tanult, megformálja, ellenőrizze és ha kell, helyesbítse és kiegészítse. Ha nem ölel fel tulsokat a program, ezt három vagy négy hónapi egész napra terjedő műhelytanítással el lehet érni, sőt vannak szakmák, ahol kevesebbrel is. Ennek a tanoncottatásnak az lenne a legfőbb célja, hogy a technika legfontosabb elemeit a tanonc tudásának arany-alapjává tegye, megőrizze a mesterség technikai tradícióit, a fentebb említett apró tapasztalatokat. Ha az iskola az oktatást érdekessé és vonzóvá tudja tenni, akkor rövid idő alatt igen nagy eredményeket tud elérni. Az elméleti oktatás célja pedig az legyen, hogy a szakma történetébe, a rokonszakmákba, s főként a szakma életébe és tág értelemben vett nagy feladataiba némi belepillantást adjon. Tegye a tanuló előtt érdekessé, fontossá és nagygyá szakmáját, keltse fel benne az ambíciót és az érdeklődést szakmája távolabbi gazdasági, szociális és kulturális vonatkozásai iránt. Nagyobb látókört kell adni s ezen a téren különösen intelligensebb fiuknál kevéssel is nagy eredményeket lehet elérni.

Hiszem, hogy ezzel az organizációval, amely kevés befektetéssel és a terhek igazságos és arányos elosztásával elég könnyen megteremthető, rövid idő alatt szép eredményt lehet elérni s három-négy év alatt egy új, törekvő és tudásában szolid alappal rendelkező, fejlődésképes munkásgenerációt lehetne utjára bocsájtani.

A második fok lenne az ipari munkások továbbképző iskolája, amelynek organizációjára számtalan jó példa van a külföldön. A 8 órás munkanap bevezetése ennek látogatását megkönnyíti, hiszen sok munkás volt, aki eddig is szívesen látogatta az esti tanfolyamokat a jóval hosszabb munkanap mellett is. Ennek a tanfolyamnak a lehetősége főként csak a budapesti munkások számára van meg, de régi tapasztalat, hogy vidéki munkásaink nagy része, és éppen ambiciózusabb része, szívesen ment átmenetileg tanulás és tapasztalás céljából a fővárosba.

Ennek a továbbképző iskolának az lenne a célja, hogy a differenciálódást, a nagyobb feladatokra alkalmasabb, vagy azokhoz kedvet érő elemek kiválogatódását elősegítse. Adjon ez a tanfolyam módot a munkásnak arra, hogy az üzemek vezető helyeire minél többen juthassanak fel, az üzemi irodák helyeit is lehetőleg szakemberek, sőt minél jobb szakemberek foglalják el. Ne igyekezzen ez a tanfolyam *jó nyomdászokból rossz iparművészeket nevelni*, hanem éppen ellenkezőleg igyekezzen az okos és céltudatos kiválogatás útjára lépni. Válassza külön azokat, akik művészi képességeik alapján alkalmasak arra, hogy magasabb iparművészeti pályára lépjenek, de válassza külön azokat is, akiket tehetségük iránya inkább arra predesztinál, hogy az üzemi organizáció, vagy a szakma más lehetőségei és ágai számára képezzék ki magukat. Rendkívül fontos az, hogy ez a középső foka az iskolának igen eleven, az élet jelenségeihez és feladataihoz mindenben alkalmazkodó, mozgékony, minden érdeklődést felkeltő és kielégítő, de amellett mégis alapos legyen. Ez az iskola tenné lehetővé azt, hogy a magasabbrendű munkára hivatott elemek a munkástömegből kiválhassanak, s a továbbképzés eszközeit könnyen megszerezhessék. Ennek különösen nagy a fontossága.

A vidék számára adhatna ez az iskola vándorkiállításokat, mint amilyeneket annakidején a Könyvnyomdászok Szakköre kevés költséggel és nagy sikerrel egyes vidéki városokban rendezett s adhatna speciális munkaágakról rövid továbbképző tanfolyamokat időnként egyes nagyobb vidéki nyomdavárosokban.

*Harmadik foka az iskolának egy iparművészeti mesteriskola volna. Ennek az lenne a célja, hogy a nem a szakmából kikerülő iparművészeknek a szakmával való közvetlen érintkezés és megismerkedés lehetőségét megadja. Juthasson fel ide az is, akit tehetsége a munkások közül erre predesztinál, s juthasson be ide minden tehetséges iparművész is, aki a mesterséggel megismerkedni szeretne s tegye lehetővé azt, hogy az iparművészek a technika minden részletével, a praxissal nagyon alaposan megismerkedhessenek. Ennek a legfelsőbb osztálynak szoros érintkezésben kellene állania egyrészt az Iparművészeti Iskolával, amely bizonyos fokon felül tanítványait az egyes szakmák ilyen iskoláinak adná át, másrészt pedig *folytonos és szoros érintkezést kellene fentartania az alsóbb osztályokkal, a kísérleti műhelylyel, és a szakma munkás- és munkaadószervezeteivel is, hogy így az iparművészet és az ipar kölcsönös egymásrahatása biztosítható és kihasználható legyen.**

Ennek a legfelsőbb osztálynak nemcsak az lenne a célja, hogy tervező iparművészeket neveljen, hanem az is, hogy éppen a művészet révén a szakmát folyton fejlessze és megújítsa, megtermékenyítse, új művészi lehetőségeket keressen. Ahogy a külföldön is a szakmán kívül álló művészek voltak azok, akik a nyomdászat újjászületéséért legtöbbet tettek, itt is meg kellene adni termékeny, igazi iparművészeknek a módot arra, hogy egyrészt a mesterség minden részletével, összes lehetőségeivel megismerkedjenek, másrészt művészetükkel magára a mesterségre hathassanak.

Rendkívül fontos volna ezenfelül az, hogy az iskola egyrészt könyvtárt, olvasótermet és állandó kiállítási termet tartson fenn s bizonyos aktuális problémákról külön előadások rendezését is lehetővé tegye. Másrészt pedig még ennél is nagyobb fontosságú volna az, hogy az iskola egy mozgékony és olcsó, de jó és magas színvonalu szaklapot adjon ki.

Ma például a nyomdászatnak egyetlen szaklapja sincsen, s a háború előtt kimultaknak, amelyeknek pedig régi jó tradíciójuk volt, feltámadására sincsen kilátás.

Egy ilyen szaklap alkalmas volna arra, amint ezt a régiek is tették, hogy a szakmai közéletet megteremtse, az egy szakmán levők szolidaritását megszervezze, érdeklődést keltsen és azt állandóan ébrentartsa a szakma művelői között, a versenyt felkeltse és egyéni szeretettel, lelkesedéssel, a közös és általános emberi célok érzésével töltse meg a lélektelen tömegtermelés felé haladó ipart.

Az első fok végső célja az lenne, hogy dacolva a munkaadó, a munkás és a tanonc nemtörődömiségével megadja az új generációnak azt a szolid mesterségbeli bázist, amely nélkül a társadalom és a szakma javára való produktív munka lehetetlen, másrészt pedig felkeltse az érdeklődést és a szeretetet a tanulóban szakmája és annak lehetőségei iránt.

A két felső foknak az lenne a tulajdonképeni hivatása, hogy a haladás és továbbfejlődés lehetőségét megadja, és *megteremtse egy-egy szakma szellemi központját*. Erre a szellemi központra azért van szükség, hogy egyrészt a nyelvi és a faji közösség által teremtetett művészi sajátosságok a világversenyben megállhassanak, érvényesülhessenek és ezzel a világ fejlődéséhez hozzájáruljanak (hiszen a differenciálódás lehetősége nélkül haladás nincsen) másrészt pedig ebből a központból egy-egy szakma, egy-egy termelési ág fejlődése irányítható és elősegíthető legyen és az új technikai vívmányok, eredmények minél gyorsabb elterjedése, érvényesülése biztosíttassék.

Hosszu évek tapasztalataim alapuló meggyőződése, hogy minden olyan állami iparfejlesztés, vagy akárhonnan jövő a szakma emelésére irányuló törekvés, amely ezeket a szempontokat nem teszi magáévá, csak részletmunka, kísérlet marad, és sok tekintetben inkább ártalmas, mint hasznos. Hiszen a nyomdászat művelői még emlékezhetnek arra a kísérleti nyomdára, amely annyi tehetséges és derék nyomdászból nevelt rossz iparművészt, amely annyi jó ipari munkást távolított el a reális talajról, és amellet annyi szép kísérlet és annyi igyekezet után sem tudott maradandó nyomot hagyni a magyar nyomdászat fejlődésében.

Ma nincs magyar tipografia, csak jó külföldi példák rossz utánzatai, amelyek egy más szerkezetű nyelv és egy más betűfaj területére áttüntetve nem lehetnek életképesek, vagy a gyors sikerekre utazó spekulánsok felületes játéka a türelmes papíron, és végül legfőképpen, az unott, kényszeredett produkció keserves szülöttei.

Végső fokon pedig még egy fontossága lenne egy ilyen ipari oktatási szervezetnek: az, hogy ha az erre alkalmas szakmák iskolái egymásután így létrejőnnének, lehetséges lenne a rokon-szakmák iskoláit egymással kapcsolatba hozni, a rokon- vagy egymással kapcsolatban dolgozó szakmák együtdolgozását ezzel végtelenül intenzívebbé, ösztönzésekben és lehetőségekben gazdagabbá tenni és ezzel a fejlődés tempóját hallatlanul meggyorsítani.

A részletmegoldások már csak azért sem vezethetnek sikerre, mert a legkitünőbb iparművészgárda sem tudja törekvéseit érvényesíteni, ha a szakma nem rendelkezik intelligens és alaposan képzett szakmunkásokkal, s viszont a szakmunkások nem képesek maguk külső művészi behatás nélkül a fejlődést szolgálni.

Ebben a kis tervezetben nem akartam a részletekre kiterjedni, hanem csak nagy vonalakban akartam rámutatni arra, hogy mik volnának egy igazán egészséges, egységes, komoly és nagyszabású ipari oktatás alapvető elvei és főbb szempontjai.

Nem akartam politikát belevinni ebbe a kis írásba, és íme a végén kénytelen vagyok a napi politikát is belevonni a kérdésbe, mert két politikai szempont olyan tolakodóan kínálkozik, annyira kikerülhetetlenül kapcsolódik bele ebbe az itt kifejtett programba, hogy nem mellőzhetem őket.

Az egyik területi integritásunk kérdése:

Részint az ország földrajzi szerkezete, részint pedig az egyes szakmákban régen fennálló forgalmi, üzleti, gazdasági és szakszervezeti kötelékek úgy alakítják ki jövő helyzetünket, hogy egy ilyen központi oktatási szervezet kiépítésére az újonnan kialakult államok közül egyelőre csak Magyarország lehetne képes. Egy ilyen kiépített organizáció azonban olyan hatalmas kulturális vonzóerőt gyakorolna, olyan nagy erővel nyulna bele az egész ipar fejlődésébe, olyan végtelen sok előnyt és fejlődési lehetőségeket nyújtana egy-egy szakma művelőinek, hogy a körülöttünk fekvő és ma még hovátartozandóságukban kétes területek iparosaira kétségtelenül nagy vonzó hatása volna. Ezt senki meg nem tudná nekik adni, csak Budapest és csak az a Magyarország, amely történelmi és kulturális hivatásának tudatára ébredt.

A másik politikai szempont a kommunizmus aktuális szempontja.

Valahogy úgy képzelem el, hogy ilyenforma szervezetek irányítanák a jövő kommunista társadalmában az egyes termelési ágak fejlődését. Sokan azt mondhatnák: előbb meg kell valósítani a kommunizmust, hogy az aztán teljes céltudatossággal építse ki ezeket a szervezeteket, felfogásom szerint azonban előbb meg kell valósítani ezeket a szervezeteket, hogy ezek aztán intenzív és eredményes kulturmunkájukkal belevigyék a szakmákba az együttműködés, a kommunista, kollektív termelés szükségességének gondolatát.

Én azt hiszem, mindenkinek, aki komolyan szemébe néz a jövő feladatainak, osztoznia kell velem abban a meggyőződésben, hogy ezeket a feladatokat csak ebben a szellemben fogjuk tudni megoldani.